

Інформаційні технології у бібліографічному обслуговуванні.

Колупасва О.В.

Україна, Харківська державна академія культури

Рассмотрены основные направления развития библиографического обслуживания на современном этапе. Охарактеризована роль информационных технологий в библиографическом информировании и справочно-библиографическом обслуживании.

Стрімкий розвиток комп'ютерної техніки та впровадження новітніх інформаційних технологій призводять до кардинальних змін у процесах бібліографічної діяльності, викликають необхідність переосмислення основних напрямів бібліографічного обслуговування в умовах електронного середовища. Бібліографічне обслуговування, складовими якого є бібліографічне інформування та довідково-бібліографічне обслуговування, з використанням інформаційних технологій, набуває кардинальних змін. Інноваційні перетворення в бібліографічній діяльності дозволили значною мірою розширити межі традиційного бібліографічного обслуговування та створити умови для якісного комплексу надання послуг для різних категорій користувачів. Стрімкий зріст та розповсюдження інформації за допомогою новітніх технологій диктує такі тенденції бібліографічного обслуговування:

- розширення географічних меж створення та використання бібліографічних електронних ресурсів. Використання ресурсів на паперових носіях у бібліографічному обслуговуванні обмежується ресурсною базою конкретної бібліотеки, на сучасному етапі користувачі мають доступ до отримання інформації, зокрема бібліографічної, з будь-якого місця земної кулі, де надаються послуги Інтернету;

- розширення часових меж отримання інформації, оскільки технології Інтернет дозволяють отримати необхідну інформацію у будь-який час, тобто цілодобово;

- інтеграція та координація створення, розповсюдження та використання електронних ресурсів як в межах України, так і між країнами;

- інтеграція бібліотечного та бібліографічного обслуговування, результатом якої є можливість отримання бібліографічної та повнотекстової інформації одночасно за допомогою баз даних, електронних бібліотек або електронної доставки документів (ЕДД);

- підвищення оперативності й багатоаспектності пошуку: користувач має можливість одночасно здійснювати пошук інформації в автоматизованих системах за різними ознаками: по автору, назві, ключовим словам, предметним рубрикам та ін.;

- інтеграція електронної та паперової форм документів в отриманні інформації. Користувач може обирати зручну для використання форму носія: шляхом сканування

паперовий документ переводити в електронну форму і, навпаки, за допомогою засобів множувальної техніки з електронної переводити в паперову;

- посилення тенденції інформаційного самообслуговування [1]. В електронному середовищі користувач сам входить в інформаційні мережі, уточнює свій запит, використовуючи різнорівневі програмні меню, „розробляє” стратегію пошуку, здійснює пошук за різними ознаками (бібліографічним елементам, ключовим словам, індексам), ідентифікує свій запит та дані або документи, які пропонує інформаційно-пошукова система, визначає релевантність отриманої інформації [2];

- зростання ролі комп'ютерної грамотності, яка пов'язана з необхідністю автоматизованого пошуку в локальних та глобальних мережевих інфраструктурах.

Бібліографічне інформування визначається як бібліографічне обслуговування без запитів і/ або у відповідності з довгостроковими запитами. За охопленням користувачів бібліографічне інформування поділяють на масове та диференційоване.

Масове бібліографічне інформування в умовах електронного середовища полягає в оперативному доведенні бібліографічної інформації до реальних та потенціальних користувачів на основі надання доступу до електронних ресурсів, розміщених у мережі Інтернет. Бібліографічна інформація, надана у мережі Інтернет, розміщується у базах даних (БД), що являють собою сукупність бібліографічних записів, організованих за певними правилами. Електронний каталог (ЕК) вміщує у собі сукупність однієї або декількох бібліографічних БД. Оперативна актуалізація ЕК та БД аналітичних матеріалів, розміщених на сайті бібліотеки дозволяє інформувати широкі кола користувачів про видання, що вийшли у світ. На сучасному етапі доступ до бібліографічної продукції забезпечують універсальні наукові бібліотеки, науково-технічні бібліотеки, бібліотеки вищих навчальних закладів. Технологія гіпертекстових посилань, за допомогою яких можна переходити від одного сайту до іншого, усуває залежність користувачів від ресурсів конкретної бібліотеки, і надає право необмеженого доступу до інформації, що знаходиться у фондах інших бібліотек.

Диференційоване бібліографічне інформування поділяється на групове (колективне) та індивідуальне, характеризується регулярним наданням користувачам бібліотеки бібліографічної інформації за певною проблематикою. Основні зміни, що відбуваються у диференційованому бібліографічному обслуговуванні, пов'язані з документами в електронній формі. Індексуння змісту документа в автоматизованих бібліотечно-інформаційних системах (АБІС) здійснюється на основі лінгвістичного забезпечення, що базується на інформаційно-пошукових мовах (ІПМ): термінах та словосполученнях, які входять до складу ієрархічних класифікаційних систем,

тематичних рубрик, алфавітно-предметних покажчиків (АПП). Сформульовані в запиті ключові слова дають можливість виокремлювати документи за певною темою, проблемою із загального потоку документів, що знаходяться в БД або в ЕК. Пошук документів в АБІС для диференційованого забезпечення керівництва (ДЗК) та вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ) значно спрощується у зрівнянні з безпосереднім переглядом паперових документів. З використанням новітніх інформаційних технологій, особливостями диференційованого бібліографічного інформування також є формування проблемно-орієнтованих баз даних (ПОБД), використання електронної пошти для сигнального інформування та надсилання бюлетенів нових надходжень або списків документів за певною проблематикою.

Бібліографічне інформування характеризується збільшенням якості та ефективності обслуговування, оскільки за рахунок доступу до безкоштовних і комерційним цифровим ресурсам ступінь повноти знаходження нових джерел за певною темою наближається до вичерпної, а оперативність надання інформації досягає максимуму [4].

Кардинальних змін на сучасному етапі зазнає довідково-бібліографічне обслуговування (ДБО). ДБО здійснюється у відповідності з разовими запитами. Мережа Інтернет надає можливість віддаленого обслуговування користувачів. Основними різновидами варіантами ДБО є віртуальна довідково-інформаційна служба (синоніми: віртуальна довідка, віртуальний стіл довідок) та інтерактивне консультування в режимі чат-сесій.

Віртуальна довідково-інформаційна служба відповідає характеристикам традиційного ДБО: надає відповіді на запитання в режимі «запит-відповідь», виконує бібліографічні та фактографічні довідки. Особливістю віртуальної довідки є її розміщення на сайті бібліотеки з використанням web-форми – місцем для відправлення запитів та отриманням відповідей. Користувач може задати відповідь з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету, та отримати відповідь у зазначений період часу. Віртуальна довідково-інформаційна служба надає можливість ознайомитися з ресурсами як конкретної бібліотеки, так і інших інформаційних установ. Ресурси, що використовуються при виконанні довідок (адресних, уточнюючих, тематичних та фактографічних) можуть бути мережевими – БД, ЕК та паперовими - каталоги, картотеки, видання довідково-бібліографічного фонду (ДБФ). Відповіді зберігаються в архіві виконаних довідок, що являють собою БД. Пошук у БД здійснюється за ключовими словами або комбінації ключових слів як запитів, так і відповідей.

Чат-обслуговування характеризується безпосереднім спілкуванням в режимі реального часу віддаленого користувача з бібліографом за допомогою текстових повідомлень та спільним зверненням до віддалених ресурсів. Технологічною основою чат-обслуговування є спеціальне програмне забезпечення, що дозволяє керувати двостороннім діалогом між бібліографом та віддаленим користувачем [3].

Перетворення, що пов'язані з використанням новітніх інформаційних технологій дозволяють значно розширити межі традиційного бібліографічного обслуговування: створити умови для якісно нового комплексу послуг для всіх категорій користувачів, у тому числі і для віддалених, підвищити відвідування бібліотеки за рахунок віртуальних користувачів. Однак для успішного розвитку бібліографічного обслуговування в умовах електронного середовища необхідним є вирішення наступних завдань:

- забезпечення доступу бібліотеки до мережі Інтернет;
- достатнє комп'ютерне обладнання для створення автоматизованих робочих місць (АРМ);
- фінансове забезпечення бібліотеки для оплати послуг зв'язку;
- відповідна кваліфікація працівників у галузі бібліографічної діяльності;
- належні умови праці для бібліографів;
- координація та кооперація з іншими бібліотеками.

Перелік посилань

1. Дворкина М.Я. Библиотечное обслуживание: новая реальность: Лекции/ М.Я. Дворкина. – М.: Изд-во МГУКИ; ИПО «Профиздат», 2000. – (Сер. «Совр. б-ка; Вып. 2). – 46 с.

2. Дворкина М.Я. Информационное обслуживание: социокультурный поход/ М.Я. Дворкина. – М.: ИПО «Профиздат», 2001. – 111 с.

3. Жабко Е.Д. Поэкспериментируем в chat-режиме/ Е.Д. Жабко// Б-ка. – 2002. - № 6. – С. 33-35.

4. Степанов В.К. Тенденции развития библиографических сервисов библиотек в эпоху цифровых коммуникаций/ В.К. Степанов// Науч. и техн. б-ки. – 2006. - № 3. – С. 13-20.